

Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili

Crynodeb Archwilio Blynyddol 2022

Dyma ein crynodeb archwilio ar gyfer Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili. Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers y Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf, a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2022. Mae ein crynodeb archwilio yn rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru. Mae rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar gael ar ein [gwefan](#).

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu

Ffeithiau allweddol

Mae'r Cyngor yn cynnwys 69 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- Llafur 45
- Plaid Cymru 17
- Annibynnol 7

Gwariodd y Cyngor £352.3 miliwn ar ddarparu gwasanaethau¹ yn ystod 2021–22².

¹ Ystyr gwariant ar wasanaethau yw'r gost a godir ar y gronfa gyffredinol am y gwasanaethau o'r Dadansoddiad Cyllid Gwariant, namyn cost unrhyw wasanaethau Cyfrif Refeniw Tai, gan ychwanegu praeseptau, ardollau a llog ar ddyledion.

² Ffynhonnell: Datganiad o Gyfrifon 2021–22

Ffeithiau allweddol

Ar 31 Mawrth 2022, roedd gan y Cyngor £177.3 miliwn mewn cronfeydd ariannol defnyddiadwy³. Mae hyn yn cyfateb i 50.3% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau⁴.

Mae 10% o ardaloedd Caerffili yn y 110 o ardaloedd yr ystyrir eu bod yn y 10% o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig yng Nghymru, dyma'r nawfed uchaf ymhlith y 22 gyngor unedol yng Nghymru⁵.

Rhagwelir y bydd cynnydd o 2% ym mhoblogaeth Bwrdeistref Sirol Caerffili rhwng 2020 a 2040, gan gynyddu o 181,600 i 184,300, gan gynnwys gostyngiad o 8% yn nifer y plant, gostyngiad o 4% yn nifer y boblogaeth sydd o oedran gweithio a chynnydd o 26% yn nifer y bobl sy'n 65 oed a hŷn⁶.

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Gwnaethom gwblhau gwaith yn ystod 2021–22 er mwyn cyflawni'r dyletswyddau canlynol

- **Archwilio Cyfrifon**

Bob blwyddyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i sicrhau y rhoir cyfrif priodol am arian cyhoeddus.

- **Gwerth am arian**

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio a yw'r Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i gael gwerth am arian am yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, ac mae'n rhaid iddo fod yn fodlon bod hyn wedi ei wneud.

- **Yr egwyddor datblygu cynaliadwy**

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu eu hamcanion llesiant a chymryd camau i'w cyflawni. Mae'n rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau y maent yn gwneud hyn.

³ Ystyr cronfeydd ariannol defnyddiadwy yw cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio ar gyfer costau refeniw pan na ddiogelir y diben gan y gyfraith. Hynny yw, cyfanswm y gronfa gyffredinol, y cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd, a balansau yr ysgolion. Nid yw'n cynnwys cronfeydd wrth gefn y Cyfrif Refeniw Tai, derbyniadau cyfalaf na grantiau cyfalaf nas defnyddiwyd.

⁴ Ffynhonnell: Datganiad o Gyfrifon 2021–22

⁵ Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Cynnyrch Ehangach Haen Is'. Ffynhonnell: Stats Cymru

⁶ Ffynhonnell: Stats Cymru

Yr hyn a ganfuwyd gennym

Archwiliad o Gyfrifon Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili ar gyfer 2021–22

Rydym yn cwblhau prosiectau penodol, er mwyn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol, ond rydym hefyd yn dibynnu ar waith archwilio arall, a gwaith rheoleiddwyr megis Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn ystyried canfyddiadau ein gwaith archwilio wrth asesu a yw'r Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian. Crynhoir ein canfyddiadau a'n casgliadau isod.

Rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor bob blwyddyn.

Ar gyfer 2021–22:

- rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamed gwir a theg ar ddatganiadau ariannol y Cyngor ar 18 Ionawr 2023, tua chwe mis ar ôl y dyddiad cau statudol, sef 31 Gorffennaf, ond cyn dyddiad cau diwygiedig Llywodraeth Cymru ar gyfer 2021–22, sef 31 Ionawr 2023.
- ardystiodd yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ei fod wedi cwblhau archwiliad datganiadau ariannol 2021–22.
- paratowyd Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor yn unol â Chod CIPFA a'r canllawiau perthnasol. Roeddent yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan y Cyngor ac â'n gwybodaeth am y Cyngor.
- roedd ansawdd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio ar 15 Gorffennaf 2022 yn dda ar y cyfan. Byddwn yn adrodd nifer o argymhellion archwilio er mwyn gwella rhai o brosesau rheoli a chyfrifo y Cyngor.
- gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol y Cyngor yn deillio o'n gwaith archwilio. Cyflwynwyd ein Hadroddiad Archwilio Cyfrifon i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 10 Ionawr 2023 ac i'r Cyngor llawn ar 17 Ionawr 2023. Byddwn yn gwneud rhai argymhellion archwilio ar gyfer gwelliannau y bydd Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio y Cyngor yn eu hystyried ym mis Ebrill 2023.
- yn ogystal â bod yn gyfrifol am archwilio datganiadau ariannol y Cyngor, mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn gyfrifol am ardystio chwe hawliad grant, ac un cyfrif elusennol y mae'r Cyngor yn gweithredu fel ymddiriedolwr corfforaethol ar ei gyfer. Nid yw ein gwaith hyd yma wedi nodi unrhyw faterion o bwys ar yr hawliadau grant. Mae gennym amod arfaethedig ar gyfrif elusen 2021–22, sy'n ailadrodd amod ar gyfrif 2020–21 y flwyddyn flaenorol.

Adolygiad sicrwydd ac asesu risg

Gwnaethom adolygu'r trefniadau mae'r Cyngor wedi eu rhoi ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio ei adnoddau. Canolbwyntiodd ein gwaith ar yr agweddau canlynol ar drefniadau y Cyngor:

- Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 a threfniadau hunanasesu
- Y sefyllfa ariannol
- Cynlluniau i leihau carbon

Nodir ein canfyddiadau o'r gwaith hwn yn ein [hadroddiad Sicrwydd ac Asesu Risg](#).

Adolygiad llamu ymlaen – asedau a'r gweithlu

Yn ystod 2021–22, buom yn archwilio sut mae cynghorau'n cryfhau eu gallu i drawsnewid, addasu a chynnal y gwasanaethau a ddarperir. Canolbwyntiodd ein gwaith ar y modd yr oedd y Cyngor yn rheoli ei asedau a'i weithlu yn strategol. Yn gyffredinol, canfuom yr hyn a ganlyn:

- wrth sbarduno ei newidiadau sylweddol arfaethedig i asedau, a lywir gan ei brofiadau o'r pandemig, mae angen dull mwy hirdymor ar y Cyngor; ac
- mae Strategaeth Trawsnewid y Cyngor yn blaenoriaethu Datblygu'r Gweithlu, ac mae'r Cyngor yn cadw golwg da o'i heriau presennol o ran y gweithlu, ond mae'n cydnabod bod angen iddo gymhwysu'r egwyddor datblygu cynaliadwy er mwyn cryfhau ei waith cynllunio'r gweithlu.

Cyhoeddwyd yr [adroddiad llawn ar yr asedau](#) a'r [adroddiad llawn ar y gweithlu](#) ym mis Awst 2022.

Digartrefedd

Gwnaethom adolygu'r modd y mae'r Cyngor yn addasu ei fwriad strategol o ddarparu dull ataliol cynaliadwy hirdymor, a maes pwyslais allweddol i'r adolygiad yw archwilio sut mae'n gweithio gyda'i bartneriaid i gyflawni ei uchelgeisiau digartrefedd. Canfuom fod mynd i'r afael â digartrefedd yn flaenoriaeth bwysig i'r Cyngor. Fodd bynnag, nid yw wedi datblygu dull cynaliadwy ac ataliol yn llawn i gyflawni hyn. Mae llawer o faterion cymhleth ac anodd sy'n wynebu'r digartref yng Nghaerffili, ac er bod y Cyngor yn ymwybodol ohonynt, nid yw byth wedi gweithredu'n llawn ei gynlluniau i fynd i'r afael â'r materion hyn. Mae gan y Cyngor berthnasau cadarnhaol â llawer o'i bartneriaid, ac mae rhai ohonynt wedi nodi meysydd y gellid eu gwella ymhellach i helpu i atal a lleihau digartrefedd nad yw'r Cyngor wedi eu gweithredu eto. Cyhoeddwyd yr [adroddiad llawn](#) ym mis Rhagfyr 2022.

Arolygiaethau eraill

Gwnaethom ystyried adroddiadau Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn hefyd yn ogystal ag unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y Cyngor mewn ymateb. Ni chynhaliodd Arolygiaeth Gofal Cymru nac Estyn arolygiad o Wasanaethau Cymdeithasol ac Addysg Llywodraeth Leol yng Nghaerffili yn ystod 2021–22.

Astudiaethau llywodraeth leol

Yn ogystal â gwaith lleol ym mhob cyngor, rydym hefyd yn cynnal astudiaethau ar draws y sector llywodraeth leol bob blwyddyn i wneud argymhellion ar gyfer gwella gwerth am arian. Rydym wedi cyhoeddi'r adroddiadau canlynol ers yr adroddiad gwella blynyddol diwethaf:

Cydweithio rhwng y Gwasanaethau Brys (Ionawr 2022)

Mae'r adroddiad hwn yn archwilio a yw gwasanaethau brys yng Nghymru yn cydweithio'n agosach i wneud gwell defnydd o adnoddau. Nid yw cydweithio ar draws y gwasanaethau brys i wneud y defnydd gorau o adnoddau yn gysyniad newydd. Mae'r gwasanaethau brys wedi bod yn cydweithio'n agos ers blynyddoedd er mwyn darparu gwell gwasanaeth i'r cyhoedd. Mae mentrau partneriaeth arloesol wedi arbed arian, lleihau amseroedd ymateb lleol a chyfrannu at ddiogelu'r cyhoedd. Er hyn, mae disgwyliadau cynyddol o bolisi a deddfwriaeth y llywodraeth bod angen i gydweithrediad ddigwydd yn ddyfnach ac yn gyflym er mwyn sicrhau bod gwasanaethau rheng flaen yn gallu cyflawni'r heriau sy'n wynebu Cymru'r unfed ganrif ar ddeg. Ar y cyfan, daethom i'r casgliad bod cydweithredu gwasanaethau brys golau glas yn datblygu'n araf ond bod angen newid sylweddol mewn gweithgareddau i sicrhau'r effaith fwyaf posibl ac i wneud y defnydd gorau o adnoddau.

Taliadau Uniongyrchol (Ebrill 2022)

Mae Taliadau Uniongyrchol yn ddewis arall yn lle gofal neu gymorth a drefnir gan awdurdod lleol, a gall helpu i ddiwallu angen unigolyn neu ofalwr. Eu nod yw rhoi mwy o ddewis, mwy o hyblygrwydd a mwy o reolaeth i bobl dros y gefnogaeth maen nhw'n ei chael. Edrychodd ein hadroddiad ar sut mae Taliadau Uniongyrchol yn helpu i gynnal llesiant pobl ac a ydynt yn gwella ansawdd bywyd. Gwnaethom edrych hefyd ar sut mae awdurdodau lleol yn rheoli ac annog pobl i dderbyn Taliadau Uniongyrchol ac a yw'r gwasanaethau hyn yn cyflwyno gwerth am arian. Canfuom fod Taliadau Uniongyrchol yn cael eu gwerthfawrogi'n fawr, ac roedd y bobl a arolygwyd gennym yn cydnabod eu bod yn eu helpu i aros yn annibynnol. Ond canfuom hefyd fod rheoli a chefnogi pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol yn amrywio'n fawr, gan arwain at ddefnyddwyr gwasanaeth a gofawyr yn cael safonau gwasanaeth gwahanol.

Amser am newid — Tlodi yng Nghymru (Tachwedd 2022)

Nid yw tlodi yng Nghymru yn ffenomen newydd ac mae mynd i'r afael â thlodi, yn enwedig tlodi plant, wedi bod yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru a chynghorau yng Nghymru. Mae'r argyfwng costau byw presennol yn golygu bod mwy o bobl yn cael eu heffeithio, a bod teuluoedd sydd wedi bod yn byw yn gyfforddus yn symud i dlodi am y tro cyntaf. Mae llawer o'r dulliau y gellid eu defnyddio i liniaru tlodi y tu hwnt i reolaeth Cymru. Mabwysiadodd Llywodraeth Cymru Strategaeth Tlodi Plant yn 2011, ond mae wedi dyddio ac mae'r targed o ddileu tlodi plant erbyn 2020 wedi ei adael. Mae cynghorau a phartneriaid yn blaenoriaethu gwaith ar dlodi, ond mae'r cymysgedd o ddulliau a thirlun partneriaethau cymhleth yn golygu bod uchelgeisiau, pwyslais, gweithredoedd, a blaenoriaethau yn amrywio'n fawr. Mae Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod cyllid refeniw sylweddol ar gael ond, oherwydd cymhlethdod a natur y materion, mae lefel gyfan y gwariant yn anhysbys, ac nid oes unrhyw gyngor sy'n gwybod graddau ei wariant ar liniaru a mynd i'r afael â thlodi. Mae natur tymor byr rhaglenni grant, gweinyddiaeth sy'n orgymhleth, gwendidau mewn canllawiau a chyfyngiadau ar grantiau, a thrafferthion gwario arian yn golygu nad yw'r cyllid yn cael yr effaith y gallai. Mae

cynghorau'n ei chael hi'n anodd darparu gwaith ataliol oherwydd graddfa'r galw gan bobl sydd mewn argyfwng.

'Cyfle wedi'i golli' — Mentrau Cymdeithasol (Rhagfyr 2022)

Mae Mentrau Cymdeithasol yn eistedd rhwng y sectorau cyhoeddus a phreifat. Maent yn cymhwyso strategaethau masnachol er mwyn sicrhau'r gwelliannau mwyaf posibl o ran llesiant ariannol, cymdeithasol ac amgylcheddol, ar gyfer grwpiau unigol mewn cymdeithas, cymunedau diffiniedig neu ardaloedd daearyddol yn aml. Mae menter gymdeithasol yn gweithio ym mhob sector o economi Cymru ac ym mhob rhan o'r wlad, ac maent yn fwyfwy amlwg yn neddfwriaeth Senedd Cymru. Er bod awdurdodau lleol yn honni eu bod yn gwerthfawrogi Mentrau Cymdeithasol, ychydig iawn sydd wedi mapio eu gweithgarwch ac nid yw'r mwyafrif o'r awdurdodau yn gwybod graddfa'r ddarpariaeth sydd yn eu hardal. Mae llai na thraean o'r awdurdodau lleol yn ystyried bod ganddynt berthynas rhagweithiol a chefnogol â Mentrau Cymdeithasol ac nid oes gan yr un ohonynt strategaeth neu bolisi penodol sy'n siartio sut maen nhw'n bwriadu hybu a datblygu'r sector. O ganlyniad i hynny, mae awdurdodau lleol yn colli allan ar y posibilrwydd y gallai Mentrau Cymdeithasol helpu i ddarparu gwasanaethau a all wella ansawdd bywydau pobl. Yn aml, mae'r trefniadau caffael a chomisiynu presennol yn digalonni Mentrau Cymdeithasol rhag ymgysylltu yn anfwriadol oherwydd eu bod yn orfiwrocraidd. Gwerth cymdeithasol — y gwerth ychwanegol y gall prosesau comisiynu ei gyflawni — nid yw'n ymddangos fel sbardun allweddol i lawer o awdurdodau lleol. Nid yw'r mwyafrif o'r awdurdodau lleol yn cyflawni eu cyfrifoldebau o dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, ac yn hybu Mentrau Cymdeithasol yn effeithiol.

'Gyda'n gilydd fe allwn ni' – Cydnerthedd a hunanddibyniaeth cymunedau (Ionawr 2023)

Ar adeg pan mae'n debygol y bydd gostyngiadau ychwanegol mewn gwariant cyhoeddus, mae awdurdodau lleol yn dangos diddordeb cynyddol mewn annog a datblygu cydnerthedd cymunedol; galluogi pobl i wneud mwy drostynt eu hunain a bod yn llai dibynnol ar y wladwriaeth. Er bod 19 o'r 22 o awdurdodau lleol yn blaenoriaethu cydnerthedd cymunedol, yn rhy aml, mae'r gwaith wedi ei ddiffinio'n wael ac mae pwyslais y camau sy'n tanategu'r cynlluniau yn gyfyng. O ystyried yr heriau cymdeithasol, ariannol a demograffig sy'n wynebu Cymru, mae angen uwchraddio a chyflymu gweithgarwch. Mae capasiti, adnoddau a sgiliau yn brin; mae pobl yn wynebu dewisiadau caletach ac yn ei chael hi'n anodd ymdopi â'r argyfwng costau byw. Mae gan gymunedau ac awdurdodau lleol eu hunain alluoedd gwahanol hefyd ac maent yn dechrau o wahanol leoedd gyda'u heriau unigryw eu hunain i'w goresgyn. Rydym yn tynnu sylw at arferion cadarnhaol ac enghreifftiau o'r ffordd y mae eraill yn ceisio mynd i'r afael â'r her o alluogi pobl i fod yn llai dibynnol ar wasanaethau'r awdurdodau lleol a sut maent yn cefnogi ac yn galluogi'r trawsnewid hwn.

Gwaith a gynlluniwyd ar gyfer 2022–23

Buom hefyd yn edrych ar y cyfleoedd a'r heriau allweddol sy'n wynebu'r Cyngor. Gallai'r rhain effeithio ar allu'r Cyngor i fodloni ei rwymedigaethau cyfreithiol mewn cysylltiad â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r defnydd o'i adnoddau.

Mae ein gwaith arfaethedig ar gyfer 2022–23 yn cynnwys:

- Asesu sicrwydd a risgiau, gan gynnwys canolbwyntio ar:

- Y sefyllfa ariannol
- Rheoli rhaglenni cyfalaf
- Defnyddio gwybodaeth am berfformiad — gan ganolbwyntio ar sylwadau a chanlyniadau defnyddwyr gwasanaethau
- Pennu amcanion llesiant
- Adolygiad thematig — gofal heb ei drefnu. Mae'r adolygiad hwn yn cwmpasu'r sectorau iechyd a llywodraeth leol
- Adolygiad thematig — digidol
- Y perfformiad Gwastraff ac Ailgylchu

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth ac fe'i penodwyd gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Y Senedd sy'n dwyn Swyddfa Archwilio Cymru i gyfrif.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol, yn asesu cydymffurfiaeth â gweddill gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 a gallai gynnal arolygiadau arbennig o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Y tu hwnt i llywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi, a chyrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Senedd, a chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw cyfunol anstatudol ar gyfer Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain, fel y disgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.